

КОМПОНЕНТ РАД- В АРХАЇЧНІЙ ОЙКОНІМІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано архаїчні ойконіми, в основах яких засвідчено спільнослов'янський компонент -рад-, виокремлений із імен-комполітів. Найбільше твірних основ із коренем -рад- зафіксовано в географічних назвах на *-jь-, *-inь, *ovь/-evь, *-itji. Виявлено, що ойконіми на *-ьskь, *-ьn із компонентом -рад- в основному вторинні.

Ключові слова: архаїчна ойконімія, твірна основа, композит, відкомполіт.

Проанализированы архаические ойконимы, в основах которых репрезентировано общеславянский компонент -рад-, который выделен из имен-комполітов. Наибольшее количество производных основ с корнем -рад- зафиксировано в географических названиях на *-jь-, *-inь, *ovь/-evь, *-itji. Установлено, что ойконимы на *-ьskь, *-ьn с компонентом -рад- в основном вторичные.

Ключевые слова: архаическая ойконимия, производная основа, композит, откомполіт.

The article presents the analysis of the archaic place names the stems of which contain All-Slavonic component -рад- singled out from composite names. The majority of the derivation stems with the root -рад- has been found in geographical names ending in *-jь-, *-inь, *ovь/-evь, *-itji. It has been revealed that place names ending in *-ьskь, *-ьn and having the component -рад- are generally of the secondary formation.

Keywords: archaic place name, derivation stem, composite name, decomposite.

Твірна основа географічної назви є одним із важливих показників «віку» оніма. Архаїчні ойконіми формувалися на основі апелятивів та пропріа, які мають відповідники у слов'янських мовах, крім того вагомим аргументом на користь раритетності назви поселення є її тип та географічні координати самого об'єкта. Відновлюючи мотиваційну базу ойконіма, ми визначаємо структуру та семантику лексеми, яка стала твірною основою географічної назви. Залежно від того, якого типу назва, можемо передбачити, чи це апелятив, чи антропонім, відповідно зробити висновки щодо архаїчності ойконіма. Як відомо, найдавнішими є ті назви географічних об'єктів, в основі яких були апелятиви, однак окремі із загальних назв трансформувалися в антропоніми. У слов'янському світі такі власні назви людей були дуже популярними, деякі входили до складу комполітів, унаслідок чого важко розмежувати відапелятиви та відкомполіти: у процесі розвитку онімної системи

всі вони переплелися, а це ще раз свідчить про їх архаїку. Ойконімія України репрезентує об'ємну загальнослов'янську антропонімію. Вітчизняні мовознавці І. Желєзняк, П. Чучка, М. Худаш, Р. Керста, М. Демчук, Р. Осташ та ін. активно досліджували давні слов'янські композити, до складу яких входив компонент -рад-. Розглянемо функціонування цього кореня в архаїчних типах ойконімів України.

Корінь -рад- як компонент слов'янського двочленного антропоніма зреалізувався в архаїчній ойконімії різних типів.

Ойконіми на *-jь- належать до одного з найдавніших слов'янських посесивних типів, їхній розвиток пов'язаний із функціонуванням антропонімів-композитів, які були відомі всім слов'янам. Приватна власність спричинила активізацію формування ойконімів на *-jь-. Сьогодні засвідчено невелику кількість такого типу географічних назв, у яких виділяємо атропонімні композити, однак відсоток твірних основ із кореневим -рад- значний. Засвідчено ойконіми, у яких збережено повні імена-композити: **Радогощ Велика** (*Радогощъ-Большая, Радогосча, Radohoszcza, Радогощъ, Радогощ Великий, Radohoszcze*); Хм.; Ізяславський, М'якотівська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 989; 1911, СпВолГ, 332; 1619, Арх., VI, I, 418; XVI–XVII ст., ŽDz, XX, 175; 1542, II пол. XVI – I пол. XVII ст., ООстр, 36; 1518, AS, III, 173; 1396, AGZ, X, 2. **Радогощ Мала** (*Радогощъ-Малая, Радогосча, Radohoszcza, Радогощъ, Radohoszcze*); Хм.; Ізяславський, М'якотівська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1015; 1911, СпВолГ, 332; 1619, Арх., VI, I, 418; XVI–XVII ст., ŽDz, XX, 175; 1542, II пол. XVI – I пол. XVII ст., ООстр, 36; 1518, AS, III, 173; 1396, AGZ, X, 2. **Радогоща** (*Радогощъ*); Жт.; Лугинський, Будо-Літківська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 952; 1911, СпВолГ, 332; XVI–XVIII ст., Арх, VII, III, 506 < о.н. *Радогост (пор., Radohost, Radhost (Sv, 83);

Радомишль (*Радомышль, Радомысль, Radomyśl, Radomyszli*); Вл.; Луцький, Радомишльська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1039; 1767, Арх, I, III, 17; 1766, Арх, I, II, 279; 1765, Арх, V, II, 1, 65; 1662, Арх, VII, III, 164; 1631, Арх, VI, I, 976; 1570, ŽDz, XIX, 12, 50, 93; 1545, Пам., IV, 2, 70, 164. **Радомишль** (*Радомысль, Радомышль, Radomyszl, Radomyśl*); Жт.; Радомишльський; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1383; 1911, СпВолГ, 332; 1789, Арх, III, V, 742; 1765, Арх, V, II, 1, 61; 1722, Арх, III, III, 25–28; 1688, Арх, III, I, 214; 1682, Арх, I, X, 357, 358; 1677, 1679, Арх, VII, III, 234; 1652, Арх, I, IV, 8, 248, 335, 642; 1650, Арх, III, IV, 414; 1631, ВУР I, 105; 1628, Арх, VII, I, 391; к.XVI–п.XVII ст., ŽDz, XXII, 135, 174, 176;

1595, *ŽDz*, XXI, 9, 59, 89, 138; 1593, *Арх*, I, I, 386 < о.н. *Радомисл(ь) (пор., *Radomysl* (Sv, 83);

Радьславль; двір у Києві; 1425, 1161; ЕСЛГНПР, 114 < о.н. *Радслав, Радослав (пор., *Radslav*, *Radislav* (Sv, 83);

Радобыль; Володимир; 1583, *Арх*, VIII, III, 353 < о.н. *Радобил (пор., *Radobyl (Sv, 72);

Radoniež (Радоніж), (сучасна назва Радощин); Вл.; Ковельський; 1578, *ŽDz*, XIX, 75 < о.н. *Радоніг (пор., *Radoněg* (Sv, 83);

Radohowla; Луцьк, Волинь; 1583, *ŽDz*, XIX, 91 < о.н. *Radohow. Такої власної назви в доступних нам джерелах не вдалося виявити, однак форма, зокрема епентетичне -л-, свідчить про те, що таке ім'я існувало, а ойконім утворився за допомогою посесивного форманта *-jь;

Радовель (Радовіль, *Radowla*, Радовль, *Radowl*); Жт.; Олевський, Радовельська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1281; 1888, Теод., I, 424; 1862, Теод., I, 425–434; 1694, *Арх*, III, II, 288; XVI–XVIII ст., *Арх*, VII, III, 401; к. XVI–п. XVII ст., *ŽDz*, XXII, 581, 590, 652; XVI–XVII ст., *ŽDz*, XX, 179; XVI ст., Клеп., 227.

Радовель (Радовіль, *Radowla*, Радовль, *Radowl*); Жт.; Олевський, Радовельська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1281; 1888, Теод., I, 424; 1862, Теод., I, 425–434; 1694, *Арх*, III, II, 288; XVI–XVIII ст., *Арх*, VII, III, 401; к. XVI–п. XVII ст., *ŽDz*, XXII, 581, 590, 652; XVI–XVII ст., *ŽDz*, XX, 179; XVI ст., Клеп., 227.

Радовель, х. до с. Небель; Рв.; Зарічнлянський; 1946, УкрАТП, 786 < о.н. *Радовель. Такої особової назви в доступних нам джерелах не виявлено, однак обидва компоненти композита відомі в слов'янській антропонімії (пор., *Velebor*, *Wielimir* (Sv, 91). Унікальність цього антропоніма в тому, що компонент -вель- стоїть у постпозиції щодо іншого, чого не засвічено в слов'янському антропоніміконі (Sv, 91; Mal, 122);

Радоставь; Житомир; XVI, Клеп., 249 < о.н. *Радоставь, другий компонент складеного імені споріднений зі слов'янським *Sta* – «*státi*» (Sv, 86). Фінальні -вь, можливо, пов'язані з активним невідмінюваним нечленним дієприкметником минулого часу на -ль, який з часом із закономірною зміною л у в функціонує тепер у значенні минулого часу. Епентетичне -л- не з'явилося, очевидно, або через те, що *-jь приєднувався ще тоді, коли не відбулася зміна суфіксального -л- у -в-, або ж аналогічно до *Переяслав*, *Борислав*;

Нераж (Неражъ); Жт.; Черняхівський, Жадьківська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1329; 1917, СпКГ, 1198;

1627, ЕД УАТУ < о.н. *Нерад* < *He* + *Rad* (пор., *Nerad* (Sv, 83). Цей ойконім засвідчив власну назву структурного типу «*indeklinabile* + *po-*men», яка в українській антропонімії не є поширеною. Власні назви з компонентом *не за своїм походженням різні, тому кожний онім вимагає ретельного аналізу. Вважаємо, що особова назва *Нерад* є композитом (про це детальніше [2]).

Імена-композити поступово втрачали свою цілісність, унаслідок чого з'явилися їхні скорочені форми і відкомпозити, ускладнені афіксами. Такі особові назви також виявлено серед твірних основ ойконімів на *-їь: **Радча**; *Жт.*; *Народицький*, *Радчанська сільрада*; **2011**, ЕД УАТУ; **1930**, ЕД УАТУ. **Радча** (*Radcza*, *Radcze*); *I-Фр.*; *Тисменицький*, *Радчанська сільрада*; **2011**, ЕД УАТУ; **1946**, *УкрАТП*, 545; **1893**, *SORG*, 556; **1819–1820**, *ЙФМ*, 255; **1785–1788**, *ЙФМ*, 255; **1600**, *LWR*, 26; **XVII–XVIII ст.**, *Скочиляс*, 143, 219, 220. **Радча Нова**; *Жт.*; *Народицький*, *Радчанська сільрада*; **2011**, ЕД УАТУ; **1946**, *УкрАТП*, 1104. **Радча Стара**; *Жт.*; *Народицький*, *Радчанська сільрада*; **2011**, ЕД УАТУ; **1946**, *УкрАТП*, 1105 < о.н. *Радець (пор., *Радецький* (*Редько II*, 877));

Раделич (*Radlicza*); *Меденичі-Дрогобич*; **1934**, *ПШ*, 84; **1443**, *AGZ*, XII, 107, 168, 431 < о.н. *Раделик, *Радлець, *Раделиця (пор., *Радилицький* (*Ред II*, 877), *Радик*, *Радило* (*Чучка*, 476));

Радич (*Raducz*; *Радич*); *Лв.*; *Турківський*, *Ільницька сільрада*; **2011**, ЕД УАТУ; **1946**, *УкрАТП*, 1074; **1934**, *ПШ*, 130; **1785–1788**, *ЙФМ*, 254; **1578**, *ŽDz*, XVIII, I, 47; **сер. XVI ст.**, *Ж*, I, 249; **1456**, ЕД УАТУ < о.н. *Радик (пор., *Радик* (*Фаріон*, 270), *Радець, *Радиця);

Радуль (*Radul*); *Чрг.*; *Ріпкинський*, *Радульська селищна рада*; **2011**, ЕД УАТУ; **1946**, *УкрАТП*, 746; **1628**, *ŽDz*, XX, 71 < о.н. *Радул (пор., (*Чучка*, 476));

Радомле (*Radomla*); *Олевськ – Овруч*; **1778**, *Арх*, V, II, 1, 295; **1604**, *ŽDz*, XXI, 464; **1581**, *ŽDz*, XX, 43; **Радомля**; *См.*; *Тростянецький*; **1946**, *УкрАТП*, 2041; **Радомль** (*Радомль*); *Кременець*; **1583**, *Арх*, VIII, III, 357; **1545**, *Пам.*, IV, 2, 202, 210; **1488**, *РИБ*, XXVII, 224; **XV ст.**, *Арх*, VIII, IV, 193; **Радомль**, *х. до с. Білашів*; *Вл.*; *Ковельський*; **1946**, *УкрАТП*, 810; **1911**, *СпВолГ*, 332 < о.н. *Радом < о.н. *Radomysl, *Radomil*, *Radomir* тощо (Sv, 83; *Чучка* 2011, 297).

Слов'янська ономастика репрезентує велику кількість зібраних та описаних географічних назв на *-їь, однак це кількісно невеликий тип в українському ойконіміконі. Головна причина перегрупування сил у посесивній ойконімії полягає в тому, що географічні назви на *-їнь, *овь/-евь, витіснивши давніший тип *-їь,

у пам'ятках більш повно зафіксовані, добре збереглися і до сьогодні. Однак щодо твірних основ, то композитів чи відкомполітичних особових назв у них не так багато, це пояснюється перш за все тим, що пік актуальності цих імен уже минув, коли активно почали функціонувати ойконіми на *-інъ, *овъ/-евъ. Зафіксовано лише один ойконім, твірна основа якого по'язана з повним композитом, до якого входить корінь -рад-: **Радсудовъ**; Чрг., *Редьковская волость*; 1877, ТСОЧГ, 28 < о.н. *Радсуд (пор., *Bolesúd, Slavosúd* (Sv, 87).

Більшість твірних основ ойконімів на *-інъ, *овъ/-евъ містять відкомполіти:

Радвине (колишня назва Баглаївка); Чрг.; Щорський, *Низківська сільрада*; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1664 < о.н. *Радва – таке ім'я в доступних нам джерелах не виявлено, однак, цілком імовірно, що ця власна назва утворилася за аналогією до слов'янських імен на зразок *Добрава, Красава* (Чучка 2011, 427) або ж скорочена відкомполітна особова назва: **Радослава** (Чучка 2011, 427) > *Радва;

Радзиминъ, фільв.; *Острозький*; 1911, СпВолГ, 330 < о.н. *Радим* – усічений варіант слов'янського двоосновного імені *Радимир* (Чучка 2011, 295);

Радошин (*Радошинъ, Ратошинъ, Radoszyn, Radoszin*); Вл.; *Ковельський, Радошинська сільрада*; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 161; 1911, СпВолГ, 332; 1903, Теод., V, 515; 1791, *Арх, VI, II, 400*; 1768, *Арх, VI, I, пр. 570*; 1765, *Арх, V, II, 1, 70*; 1672, *Арх, II, II, 323, 326*; 1662, *Арх, VII, III, 159*; 1577, *ŽDz, XIX, 75*; 1570, *ŽDz, XIX, 6*; 1569, *Арх, II, I, 7*; 1565, *Арх, VIII, III, 103*; 1562, *Арх, VI, I, 38*; 1545, *Пам., IV, 2, 80, 84, 106*; 1541, *AS, IV, 281*. **Радошинъ**, к.; *Ковельський*; 1911, СпВолГ, 332 < о. н. *Радоха* (пор., *Пальоха, Галоха* (Редько, 148) або *Радош(а)* (Чучка 2011, 298);

Радулин (*Радулинъ, Радилінъ*); Жт.; *Баранівський, Радулинська сільрада*; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 204; 1911, СпВолГ, 332; 1888, Теод., I, 192; 1776, ЕД УАТУ < о.н. *Радула* (Чучка 2011, 298);

Радшин; Тр., «...королівські села Радшин та Здутин Львівського повіту Руської землі»; 1424, КПД, № 78 < о.н. *Радша\Радеха* (Чучка 2011, 294);

Радевичеве; Дн.; *Широківський, Андріївська сільрада*; 2011, ЕД УАТУ < о.н. *Радевич* (ред., II, 877);

Радехів (*Радзеховъ, Radziechow*); Вл.; *Любомльський, Радехівська сільрада*; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1262; 1911, СпВолГ,

330; 1564, *ŽDz*, XVIII, I, 189, 236, 247. **Радехів** (*Radziechów*, Радзиховь); Лв.; Радехівський; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1952; 1893, *SORG*, 244; 1845, КБССГ, 114; 1826–1849, СелРУ, X, 747; 1819–1820, ЙФМ, 254; 1785–1788, ЙФМ, 254; 1598, *Арх*, XVIII, III, 477. **Радихів**, х.; Київська округа; 1926, СПКО, 55. **Радихово**, х.; Київська округа; 1926, СПКО, 57 < о. н. Радех(а) (Чучка 2011, 294);

Радивилів (Радзивилловь, Радзівіллів, Радзивиловь); Рв.; Радивилівський; 2011, ЕД УАТУ; 1911, СпВолГ, 330; 1898, ПКВГ IV, 4; 1893, Теод., III, 165; 1880, РРУ, 217; 1867, ПКЕГ, 335; 1826–1849, СелРУ, X-921; 1789, *Арх*, III, V, 57; 1564, Теод., III, 165 < о. н. Радивило < о. н. Рад + ив + ил(о);

Радигжеве (Радигжів, Радыжсевь, *Radyszew*); Рв.; Володимирецький, Хинопська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 329; 1911, СпВолГ, 332; 1577, *ŽDz*, XIX, 45, 89 < о. н. Радига (пор., Малига, Ярига (Редько, 127);

Радиловь (двір в давн. Києві); 1169, ЕСЛГНПР, 114 < о. н. Радило (Чучка, 476);

Радичів; Чрг.; Коропський, Радичівська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1736, ЕД УАТУ < о. н. Радич (Чучка, 476);

Радів (Радовь); Рв.; Млинівський, Кораблищенська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 1276; 1911, СпВолГ, 332; 1778, *Арх*, V, II, 1, 360; 1683–1684, *Арх*, IV, I, 16, 48; 1649, *Арх*, III, IV, 228. **Радів**; Др., Миколаївський; 1946, УкрАТП, 426. **Радів-Село**; Рв., Млинівський; 1946, УкрАТП, 1277. **Радове** (колишня назва Радовель – 1561, Радове – з 1988); Рв.; Зарічненський, Кухченська сільрада; 2011, ЕД УАТУ < о. н. Рад (Чучка 2011, 293–294);

Радостовь, с., Київська земля; 1471 (ССУМШ, 286). **Радостовь**, с.; Ковельський; 1911, СпВолГ, 332 < о. н. Радость (Чучка 2011, 295);

Радошовь; Ратно – Волинь; 1536, *Арх*. Сб., 69 < о. н. Радох (пор., Радуха (Чучка 2011, 298);

Радченків (Радченковь) х.; Пл., Комшинянський; 1946, УкрАТП, 1492; 1904, СпПолтГ, 124; 1779–1781, ОНСН, 69. **Радченковы**, х-ри; Кобеляцький у.; 1904, СпПолтГ, 332. **Радченкове** (Радченковь); Пл.; Миргородський, Черевківська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1904, СпПолтГ, 742 < о. н. Радченко (ред., II, 877);

Радчовь; Луцьк – Волинь; 1787, *Арх*, V, II, 1, 522 < о. н. Радче(а) (Чучка 2011, 299);

Радьків (Радьковь); См., Лебединський; 1946, УкрАТП, 879; 1904, СпПолтГ, 50. **Радьковь**, х.; Хорольський у.; 1904, СпПолтГ, 1338. **Радькове** (Радьків); Хрк.; Вовчанський, Гонтарівська сільрада;

2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 2404; 1640, ЕД УАТУ < о.н. Радько (Чучка 2011, 299).

Серед ойконімів на *-itji не зафіксовано жодного ойконіма, який у своїй основі мав би повне композитне ім'я з компонентом -рад-. Цього типу географічні назви містять відкомполітивні твірні основи, у яких корінь -рад- в основному ускладнений суфіксами. Специфіка цих ойконімів полягає в тому, що вони утворювалися від омонімічного апелятивного плуратива, який був проміжним етапом між антропонімом та ойконімом.

Раделичі (*Radelicz, Radelicze*); Лв.; Миколаївський, Раделицька сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 2001, ІСОУ, 245; 1946, УкрАТП, 398; 1765, ЦДІАЛ, 201, 4-б, 313/27; 1656, AGZ, X, 274; 1589, *ŽDz*, XVIII, I, 35 < апелятивний плуратив раделичі < о.н. Радело\Радило < о.н. Рад + ил(о) (пор., Чучка 2011, 295);

Раденичі (Радиничі, Радынич, *Radynice, Radynucze, Radnicze, Radimicze*); Лв.; Мостиський, Раденицька сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, УкрАТП, 356; 1934, ПШ, 89; 1855, ПШ, 33; 1819–1820, ЙФМ, 254; 1785–1788, ЙФМ, 254; 1716, ЦДІАЛ, XIII, I, 1075/1770; 1630, ЦДІАЛ, XIII, I, 1072/448; 1515, *ŽDz*, XVIII, I, 125; 1441, AGZ, XIII, 107; 1569, 1391, MRPS, V, II, № 10121. **Radynnice**; Поділля – Бар; 1664, AGZ, XXI, 396; **Радиничі** (*Radniczi*); Руське воєвод.; 1565, АДГВК, 900 < апелятивний плуратив раденичі\радиничі < Рад + ин(ен) + ич(i) (пор., Чучка 2011, 295);

Радиловичі (*Radłowice Górne, Radyłowiczi, Радловичі, Radłowice, Radyłowice, Radyłowucze, Radilowicze, Radulowicze, Radyłowucze, Radyłowice*), з 1939 – Ралівка; Самбір; 1939, ЕД УАТУ; 1893, SORG, 484; 1855, ПШ, 77; 1819–1820, ЙФМ, 255; 1785–1788, ЙФМ, 255; 1761, ЦДІАЛ, 201, 4-б, 148/37; 1669, AGZ, XXI, 527; 1503, AGZ, XVIII, 455; 1471, AGZ, XVII, 50; 1464, AGZ, XV, 433; 1397, AGZ, IX, 7; 1375, ЗНТШ, LXII, 4 < апелятивний плуратив радиловичі < Радило (пор., Борило, Бурчило, Держило, Журило (Редько, 131) < Рад + ил(о) + ов + ич(i) (пор., Чучка 2011, 295);

Радичі; Жт.; Володарсько-Волинський, Радицька сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1911, СпВолГ, 330. **Радичі**; Жт.; Смільчинський, Варварівська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 2001, ІСОУ, 245; 1946, УкрАТП, 671; 1911, СпВолГ, 330. **Радичі** (Радыяч, *Raducz, Raducze*); Турка; 1867, ПШ, 40; 1767, AGZ, XXIII, 538; 1652, ЦДІАЛ, XIII, I, 1060/645; 1629, ЦДІАЛ, XIII, I, 1072/361; 1589, *ŽDz*, XVIII, I, 26 < апелятивний плуратив радичі < Рад + ич(i) (пор., Чучка 2011, 293–294);

Radkowiec; Сатанів; 1765, 1766, ЛДМУМ, Бібл. 617/351010, 264 зв. < апелятивний плюратив радковичі < Радко (пор., Стойко, Чуйко, Храпко (Редько, 142) < Рад +к(о) +ов +ич(i) (пор., Чучка 2011, 295–296);

Радовичи, х.; Володимирволинський; 1911, СпВолГ, 332. Радовичи, х.; Володимирволинський; 1911, СпВолГ, 332. Радовичі, х. до с. Білин; Вл.; Оваднівський; 2001, ІСОУ, 242; 1946, УкрАТП, 1375. Радовичі (Радовичи, Radowicze, Radowicześ, Radowickiej); Вл.; Турійський, Туличівська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 2001, ІСОУ, 242; 1946, УкрАТП, 2167; 1911, СпВолГ, 332; к.ХVIII–п. ХІХ ст., ГОВГ, 27–28; 1765, Арх, V, II, 1, 98; 1662, Арх, VII, III, 159; 1545, Пам., IV, 2, 26; 1531, АС, II, 374. Радовичі (Радовичи, Radowicze, Родовичи); Вл.; Іваничівський, Радовичівська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 2001, ІСОУ, 242; 1946, УкрАТП, 502; 1911, СпВолГ, 332; поч. ХІХ ст., ГОВГ, 32–33; 1790, Арх, V, II, 2, 651; 1678, Арх, VII, III, 194; 1570, Арх, VI, I, 80, 81, 85; 1519 (1579), Арх, VIII, IV, 347; 1444, ЕД УАТУ < апелятивний плюратив радовичі < Рад + ов + ич(i);

Radochonycze (Radochonicze); Доброміль; 1502, АГЗ, ХVIII, 553; 1436, АГЗ, ХІІІ, 5 < апелятивний плюратив радохоничі < Рад + ох(a) (пор., Пальоха, Васильоха, Кремпоха (Редько, 148) + он(ь) (пор., Бистронь, Яронь (Редько, 147) + ич(i).

Суфікс *-ьн широко представлений у відносних прикметниках, це простежується від найдавніших часів і до сучасного етапу. В ойконімах на *-ьн цей формант приєднувався до основ іменників великого семантичного спектру. В українській ойконімії представлено значний пласт географічних назв із цим формантом, однак серед ойконімних архаїзмів їх небагато, їх поява здебільшого належать до пізньої доби. Це простежується й на ойконімах, в основах яких маємо корінь -рад-. Зафіксовано лише дві географічні назви ХVII ст.: *Radno; Овруч; 1683, Арх, VII, I, 488. Radna; Поділля – Брацлав; 1602, ŹDz, ХХІ, 441 < апелятивний прикметник радний(-а, -о). Значно більше ойконімів на *-ьн із кореневим -рад- засвідчено у ХХ–ХХІ ст.: Радісне; Дн.; Покровський, Андріївська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1932, ЕД УАТУ. Радісне; Жт.; Чуднівський, Іванопільська селищна рада; 2011, ЕДУАТУ. Радісне; Зп.; Михайлівський, Плодородненська сільрада; 2011, ЕДУАТУ; 1946, УкрАТП, 562. Радісне; Кр.; Новоукраїнський, Рівнянська сільрада; 2011, ЕД УАТУ. Радісне (колишня назва Петрівка); Лг.; Краснодонський, Білоскелюватська сільрада; 2011,*

ЕДУАТУ; 1966, ЕДУАТУ. *Радісне*; Крм.; Білогірський, Земляничненська сільрада; 2011, ЕД УАТУ. *Радісне*; Од.; Іванівський, Радісненська селищна рада; 2011, ЕД УАТУ; 1975, ЕД УАТУ; *Радісне*; Хм.; Краси́лівський район, Щиборівська сільська рада; 2011, ЕД УАТУ; 1966, ЕД УАТУ. Усі ці ойконіми – продукт новітньої доби, творилися вони формально від апелятивних прикметників, переважна більшість із них – це перейменовані поселення.

Багато спільного з ойконімами на *-ьп мають географічні назви на *-ьскъ. Ця спорідненість зумовлена тим, що вказані два типи назв первинно пов'язані з відносними прикметниками. Як і прикметники на *-ьп, так і з суфіксом *-ьскъ в основному творилися від іменників. У пам'ятках давньоруської мови XI–XII ст. суфікс *-ьскъ охоплює всі можливі різновиди основ іменників, що свідчить про архаїчність цього суфікса, що глибоко вкоренився в мові [1, с. 50]. Ойконіми на *-ьскъ творилися від онімів різного типу:

– ойконімів: *Radomyskoie*; Луцьк; 1552, *Арх*, VII, I, 180. *Радомысльській-Лѣсной*, дворъ; Луцький; 1911, *СпВолГ*, 332. *Радомысльскія-Озеране*, фільв.; Луцький; 1911, *СпВолГ*, 332 < *Радомишль* (Вл.; Луцький р-н). *Радинська Буда*; Кв., Кагановицький; 1946, *УкрАТП*, 769; 1926, *СПКО*, 56. *Radińska Słoboda*; Чорнобиль; 1683, *Арх*, VII, I, 491 < *Радин* (?). *Радецька Болярка*; Жт.; Червоноармійський, Кошелівська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, *УкрАТП*, 261. *Радецьке Будище* (*Радецкое Будыще*); Жт.; Червоноармійський, Кошелівська сільрада; 2011, ЕД УАТУ; 1946, *УкрАТП*, 245; 1911, *СпВолГ*, 330. *Радицкая-Марьяновка*, к.; Житомирський; 1911, *СпВолГ*, 330 < *Радча* (Жт.; Народицький р-н);
– антропонімів: *Радзевскаго*; Херсонський у.; 1917, *СпХерсГ*, 119 < *Радзевський*. *Радковскіе*, х-ри; Прилуцький пов.; 1799–1801, *ОЛУ*, 157. *Радковской*; Пирятинський пов.; 1787, *ОКН*, 269 < *Радковський* (ред., II, 878). *Радозельская-Рудня*, д.; Овруцький; 1911, *СпВолГ*, 332 < *Радозельський*.

Корінь -рад-, виокремлений із твірних основ ойконімів на *-ьскъ, безпосереднього відношення до формування цих географічних назв не має, адже всі вони вторинні, утворилися на мотиваційній базі вже готових онімів, де й був закладений компонент -рад-.

Спільнослов'янський корінь -рад- репрезентовано в архаїчних типах ойконімів України. Залежно від типу географічної назви компонент -рад- входив до твірної основи і як онім, і як апелятив. Посесивні ойконіми на *-ь-, *-інь, *овь/-евъ за своєю суттю пов'язані з антропонімами, тому їх твірні основи містять компонент -рад-,

який є частиною загальнослов'янських імен-комполітів. Опосередковано пов'язані з двоосновними онімами географічні назви на *-itji: між антропонімом, до якого входив корінь -рад-, та ойконімом був проміжний етап – апелятивний плуратив. Щодо географічних назв на *-ьskъ, *-ьп з компонентом -рад-, то вони в основному вторинні, що зумовлено суттю цих двох типів ойконімів – на початковому етапі формування вони були відносними прикметниками.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ

- АДГВК** – Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти / О. Купчинський. – Львів, 2004.
- Арх** – Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов. – К., 1859–1914.
- Арх. Сб.** – Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси, издаваемых при управлении Виленского учебного округа. – Вильно, 1867. – Т. I.
- ВУР** – Воссоединение Украины с Россией. Документы и материалы: в 3 т. – М., 1954. – Т. I: 1620–1647 гг. – 586 с.; Т. II. 1648–1651 гг. – 560 с.; Т. III. 1651–1654 гг. – 646 с.
- ГОВГ** – Генеральное описание Волынской губернии. Карта Волынской губернии двенадцати поветов. (Поч. XIX ст.). Фотокопія № 1721–IV // Наукова бібліотека Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка.
- ЕД УАТУ** – Електронний довідник. Україна. Адміністративно-територіальний устрій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gska2.rada.gov.ua/>
- ЕСЛГНПР** – Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / [відп. ред. О. С. Стрижак]. – К., 1985.
- Ж** – Жерела до історії України-Руси: в 7 т. – Львів, 1895–1903.
- ЗНТШ** – Записки Наукового товариства ім. Тараса Шевченка.
- ІСОУ** – Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України / Д. Бучко. – Люблін, 2001.
- ЙФМ** – Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики: покажчик населених пунктів. – К., 1965.
- КБССГ** – Класова боротьба селянства Східної Галичини 1772–1849. – К., 1974.

- Клеп.** – Клепатский П. Г. Очерки из истории Киевской земли. Литовский период / П. Г. Клепатский. – О., 1912. – Т. I.
- КПД** – Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові 1233–1799. – К., 1972.
- ЛМУМ Бібл.** – Львівський музей українського мистецтва. Фонд рукописів і стародрукованих книг. № 200416, 350812, 350905, 490505.
- ОКН** – Описи Київського намісництва 70–80 років XVIII ст. / [за ред. П. С. Соханя]. – К., 1989.
- ОЛУ** – Описи Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX ст. – К., 1997.
- ОНСН** – Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779–1781) / [ред. П. Федоренко; Археографічна Комісія ВУАН]. – К., 1931.
- ООстр** – Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII століття. Серія: історичні джерела. – Острог, 2004. – Т. I. [упоряд. В. Атаманенко; ред. Л. Винар].
- Пам.** – Памятники, изданные Временной комиссией для разбора древних актов: в 4 т. – К., 1849–1859.
- ПКВГ** – Памятная книжка Волынской Губернии на 1898 годъ. Издание Волынского Губернского Статистического комитета. Отдѣлы I–IV. – Житомиръ, 1898.
- ПКЕГ** – Памятная книжка Екатеринославской губернии на 1867 годъ. – Екатеринославъ, 1867. – Ч. II.
- ПШ** – Schematismus... diaeceseos Premisliensis pro anno Domini 1856. – Premisliae, 1856; Схиматисм... епархии перемыской на год... 1868. – Перемишль, 1867; Шематизм... злучених епархій перемиської, самбірської і сяноцької на рік... 1934. – Перемишль, 1934.
- Ред.** – Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: у 2 т. / Ю. Редько. – Львів, 2007.
- Редько** – Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К., 1966.
- РИБ** – Русская историческая библиотека. Литовская метрика. – Пб., 1903. – Т. XX; СПб., 1910. – Т. XXVII; Пг., 1915. – Т. XXXIII.

- СелРУ** – Селянський рух на Україні. 1826–1849 рр.: зб. док. і матеріалів / упоряд. Баран В. П., Боряк Г. В., Бутич М. І. та ін. – К., 1985.
- РРУ** – Робітний рух на Україні (1861–1884 рр.). – К., 1986.
- СШ** – Шематизм ... єпархії Станіславівської на рік ... 1931. – Станіславів, 1931. – Річник XXXIV. – 194 с.
- СпВолГ** – Списокъ населенныхъ мѣстъ Волынской губерніи. Издание Волынскаго Губернскаго Статистическаго Комитета. – Житомиръ, 1911.
- СпКГ** – Списокъ населенныхъ мѣстъ Кіевской губерніи. Издание Кіевскаго Губернскаго Статистическаго Комитета. – Кіевъ, 1900.
- СПКО** – Список поселень Київської округи. – К., 1926.
- СпПолтГ** – Списокъ населенныхъ мість Полтавской губерніи (по обществамъ и на земляхъ сельскихъ сословій) за 1900 годъ. – Полтава, 1904. – 1456 с.+ 92 с. + карта.
- СпХерсГ** – Списокъ населенныхъ мість Херсонской губерніи (по даннымъ Всероссійской сел.-хоз. переписи 1916 г.). Издание Херсонской Губернской Земской Управы. – Александрія, 1917.
- Теод.** – Теодорович Н. М. Волынь в описании городов, местечек и сел...: в 3 т. / Н. М. Теодорович. – Почаев, 1888–1893.
- ТСОЧГ** – Труды статистическаго отдѣлення при Черниговской губернской земской управѣ. – Чернигов, 1877. – Вып. I.
- УкрАТП** – Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. – К., 1947.
- ССУМ** – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. – К., 1977–1978. – Т. 1–2.
- ЦДІАЛ** – Центральний державний історичний архів України у Львові.
- Фаріон** – Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століть (з етимологічним словником) / І. Фаріон. – Львів, 2001.
- Чучка** – Чучка П. Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник. – Львів, 2005.
- Чучка 2011** – Павло Чучка. Слов'янські особові імена українців. Історико-етимологічний словник. – Ужгород, 2011.

- AGZ** – Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów, 1868–1935. – т. I–XXV.
- AS** – Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Lwów, 1887–1910. – т. I–VI.
- LWR** – Lustracja Województwa ruskiego 1661–1665. Ziemia Przemyska I Sanocka. – Warszawa, 1970. – Cz. I; Ziemia Halicka I Chelmska. – Warszawa, 1876. – Cz. III.
- Mal.** – Malec M. Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych / M. Malec. – Wrocław etc., 1971.
- MRPS** – Matricularum Regni Poloniae summaria...: т. I–V. – Warszawa, 1905–1961.
- SORG** – Special-Orts-Repertorium von Galizien. Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1890. – Wien, 1893.
- Sv** – Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení / J. Svoboda. – Praha, 1964.
- ŽDz** – Źródła dziejowe: т. V–VIII. – Warszawa, 1877–1894.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. **Зверковская Н. П.** Суффиксальное словообразование русских прилагательных XI–XVII вв. / Н. П. Зверковская. – М.: Наука, 1986. – 111 с.
2. **Купчинська З. О.** Nomen negativum як твірна основа архаїчного ойконіма (назви з компонентом не-) / З. О. Купчинська // Студії з ономастики та етимології. 2009; відп. ред. В. П. Шульгач. – К.: Довіра, 2009. – С. 76–87.

Надійшла до редколегії 31.10.2013